

ISSN 2412-9135

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

Серія 18

Право

Випуск 36

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 8824 від 01.06.2004 р. (перереєстровано – Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 22863-12763ПР від 19.08.2017 р.)

Журнал включено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України
зі спеціальностей 081 – Право, 262 – Правоохоронна діяльність, 293 – Міжнародне право
на підставі Наказу МОН України від 09.02.2021 № 157 (додаток 4)

Науковий журнал включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)

Статті у виданні перевіряються на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Офіційний сайт видання: www.chasopys.law.npu.kiev.ua

Схвалено рішенням Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова
(протокол № 6 від 22 грудня 2021 року)

Головний редактор:

В. Ю. Стеценко – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін, Національний
педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.

Редакційна колегія:

- С. В. Агієвцев** – кандидат юридичних наук, доцент;
Б. І. Андрусишин – доктор історичних наук, професор;
В. В. Белєвцева – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник;
К. І. Беляков – доктор юридичних наук, професор;
Є. В. Білозьоров – кандидат юридичних наук, доцент;
М. Ю. Віхляєв – доктор юридичних наук, доцент;
О. С. Дніпров – доктор юридичних наук;
Ярослав Добковскі – габілітований доктор права, професор;
О. Д. Довгань – доктор юридичних наук, професор;
І. В. Зозуля – доктор юридичних наук, професор;
О. О. Золотар – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник;
І. Ф. Корж – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник;
М. О. Ларкін – кандидат юридичних наук, доцент;
А. О. Монаснко – доктор юридичних наук, професор;
Н. М. Опольська – кандидат юридичних наук, доцент;
В. Г. Пилипчук – доктор юридичних наук, професор;
В. В. Тильчик – доктор юридичних наук, доцент;
О. В. Токарчук – доктор юридичних наук, доцент.

Н 34 **НАУКОВИЙ ЧАСОПИС НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ**
М. П. ДРАГОМАНОВА. Серія 18. Право. Журнал / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені
М. П. Драгоманова. – Випуск 36. – Одеса: Видавничий дім “Гельветика”, 2021. – 110 с.

УДК 06

У статтях розглядаються актуальні проблеми наукових досліджень докторантів, аспірантів, викладачів вищих
навчальних закладів та співробітників наукових установ України, у яких висвітлюються актуальні теоретичні,
наукові та науково-методичні проблеми правових наук.

УДК 347.63

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2021.36.11>

Томляк Т. С.

ГЕНЕЗИС ПРИНЦИПУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Статтю присвячено генезису принципу забезпечення найкращих інтересів дитини як основній правовій категорії, що застосовується у сфері прав дитини. Проаналізовано норми міжнародного права у сфері захисту найкращих інтересів дитини. Зокрема, норми Конвенції про права дитини та Факультативних протоколів до неї, Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року, Конвенції про захист дітей та співробітництво в галузі міжнародного усиновлення 1993 року; Конвенції про юрисдикцію, застосовне право, визнання, виконання та співробітництво стосовно батьківської відповідальності та заходів захисту дітей 1996 року й низку інших. Виокремлено тенденції становлення принципу забезпечення найкращих інтересів дитини.

Доведено, що вперше визначення «принцип правового забезпечення найкращих інтересів дитини» вжито в Конвенції про права дитини 1989 року, проте більше двадцяти років в міжнародному та національному законодавстві відсутнє визначення поняття «принципу правового забезпечення найкращих інтересів дитини». Зроблено висновок, що така прогалина в законодавстві призводить до правової невизначеності під час розгляду справ за участю дітей державними та судовими органами.

Визначено, що поняття «найкращі інтереси дитини» є ширшим, ніж поняття «права та свободи дитини». Запропоновано внести зміни до Закону України «Про охорону дитинства» та ввести поняття «принципу правового забезпечення найкращих інтересів дитини», а саме доповнити статтю 1 Закону України «Про охорону дитинства» абзацом 22 такого змісту: «принцип забезпечення найкращих інтересів дитини – це відображені у міжнародних договорах та закріплені в національному законодавстві основоположні засади та керівні ідеї, спрямовані на гармонійний розвиток дитини, забезпечення її потреб та інтересів, як ширшого поняття, ніж права та свободи дитини, з урахуванням винятковості та особливості кожної дитини».

Ключові слова: дитина, права, генезис, принцип, найкращі інтереси, сімейні відносини, батьки.

Постановка проблеми. Принцип забезпечення найкращих інтересів дитини є пріоритетним і визначальним у відносинах за участю дітей. Він лежить в основі ефективного механізму забезпечення прав і свобод дитини. Категорія «принцип забезпечення найкращих інтересів дитини» надає можливість забезпечити реалізацію тих інтересів дитини, які не охоплюються правом. Зокрема, закріплене в законодавстві пріоритетне право дитини на сімейне виховання не гарантує дитині права на щасливу сім'ю. Зважаючи на це, вивчення сутності та генезису цього принципу в міжнародному та національному праві є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців принципи правового захисту прав дитини досліджували такі науковці, як Б. Андрусишин [1, 2], Н. Оніщенко [3], Н. Опольська [4,5,6], Ю. Шемшученко [7]. Поряд із цим питання найкращих інтересів дитини розглядалося такими вченими, як М. Менджул [8], Ж. Петрочко [9], Я. Тудольцева [10] та інші.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вивчення сутності та генезису принципу забезпечення найкращих інтересів дитини в міжнародному праві та національному законодавстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині принцип забезпечення найкращих інтересів дитини є основним у будь-яких відносинах за участю дітей. Проте на практиці захист прав, свобод дитини не завжди зорієнтований на вказаний принцип.

Головним чинником регулювання відносин захисту прав, свобод та інтересів дитини є міжнародно-правові акти в галузі захисту прав дітей. До таких документів належать міжнародні договори, резолюції міжнародних організацій, до яких належать: Організація Об'єднаних Націй, Міжнародна організація праці, дитячий фонд ООН-UNICEF; Всесвітня організація охорони здоров'я; комітет ООН у справах освіти, науки і культури. Прийняття міжнародних дого-

ворів щодо захисту прав дітей не було раптовим, а стало наслідком багаторічного розвитку правового захисту прав та свобод дитини.

Передусім необхідність захисту прав дитини було зумовлено тим, що з розвитком суспільства діти на рівні з дорослими почали брати участь у правовідносинах. Насамперед до таких відносин належали трудові, які полягали саме у фізичній праці малолітніх дітей на заводах чи фабриках країн Європи та Америки в ХІХ столітті.

При цьому незахищеність дітей використовували як роботодавці, так і батьки дітей, адже дитиною, яка не досягнула фізичної і психологічної зрілості, легше керувати і примушувати до чогось, надавати меншу заробітну плату за виконану роботу.

Звичайно, така робота неповнолітніх дітей негативно впливала на їх здоров'я, фізичний, психічний та соціальний розвиток та позбавляла можливості навчатися.

З метою захисту прав та інтересів дітей Генеральна конференція Міжнародної організації праці 29 жовтня 1919 року прийняла Конвенцію про мінімальний вік приймання дітей на роботу в промисловості № 5, якою передбачила, що діти, молодші за чотирнадцять років, не приймаються на роботу і не виконують роботи на жодному з державних або приватних промислових підприємств [11].

Прийняття Конвенції про мінімальний вік значно посилило захист прав дітей, оскільки на практиці праця дітей використовувалася без врахування забезпечення потреб дитини.

У подальшому ще однією підставою необхідності вирішення питання щодо захисту прав і свобод дитини стали Перша та Друга світові війни. Так, внаслідок Першої світової війни велика кількість дітей залишилася без батьківського піклування, житла, їжі та інших життєво важливих речей.

Першим кроком на міжнародному рівні, після якого права дитини увійшли до системи міжнародного права, було прийняття Лігою Націй 1924 року Женевської декларації про права дитини, яка складається всього з п'яти пунктів. У зазначених пунктах ми вбачаємо першу спробу узагальнення найкращих інтересів дитини:

1. Дитина має отримувати усі засоби, необхідні для її нормального матеріального і духовного розвитку.
2. Голодна дитина має бути нагодована; хвора дитина має бути доглянута; дитина у скруті має отримати допомогу; сирота або безпритульна дитина має отримати притулок і догляд.
3. У лихі часи дитина першою має отримати допомогу.
4. Дитина повинна мати засоби для існування і захист від будь-яких форм експлуатації.
5. Дитина має бути вихована з усвідомленням того, що її кращі якості повинні служити іншим людям [12].

Як вказано в преамбулі Декларації прав дитини 1959 року, саме Женевська декларація прав дитини 1924 р. заклала основи захисту прав дітей [13].

У подальшому з метою захисту прав дітей у 1946 році, після завершення Другої світової війни, було засновано Міжнародний надзвичайний фонд допомоги дітям при Організації Об'єднаних Націй. Основною метою фонду було допомагати дітям, життя яких було в небезпеці та захистити їхні права.

Через два роки, в 1948 році, Генеральною Асамблеєю була прийнята Загальна декларація прав людини [13]. В її положеннях, а саме статті 25, вказано, що материнство і дитинство дають право на особливе піклування і допомогу. Всі діти, народжені у шлюбі або поза шлюбом, повинні користуватися однаковим соціальним захистом [13, ст. 25].

Подальший розвиток найкращих інтересів дитини знайшов своє відображення у Декларації прав дитини, що була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1959 році, в якій були сформульовані десять принципів, що визначають дії всіх, хто відповідає за здійснення всієї повноти прав дітей, і яка мала на меті забезпечення їм «щасливого дитинства» [14].

В основі сучасного принципу забезпечення найкращих інтересів дитини лежить Конвенція про права дитини.

Під час створення Конвенції про права дитини було взято до уваги напрацювання, зафіксовані в Женевській декларації прав дитини 1924 року [11] і Декларації прав дитини, прийнятій

Генеральною Асамблеєю 20 листопада 1959 року [13], Загальній декларації прав людини [14], в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (зокрема, у статтях 23 і 24) [15], в Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права (зокрема, в статті 10) [16], а також у статутах і відповідних документах спеціалізованих установ і міжнародних організацій, що займаються питаннями благополуччя дітей.

Отже, вперше було узагальнено інтереси дитини в Женевській декларації прав дитини 1924 р. Вперше вжито визначення «принцип правового забезпечення найкращих інтересів дитини» в Конвенції про права дитини 1989 року [17]. Україна ратифікувала Конвенцію про права дитини 27 лютого 1991 року відповідно до Постанови Верховної ради Української РСР № 789-ХІІ [18].

У Конвенції про права дитини вперше було проголошено на міжнародному рівні принцип якнайкращого забезпечення інтересів дитини в усіх діях щодо дітей, проте більше двадцяти років в міжнародному та національному законодавстві відсутнє визначення поняття «принципу правового забезпечення найкращих інтересів дитини».

Так, Конвенція про права дитини є юридичною базою існування та функціонування Комітету з прав дитини, що здійснює контроль за виконанням державами-учасницями своїх зобов'язань за цим міжнародним договором та факультативними протоколами до нього.

На підставі Конвенції про права дитини було прийнято три факультативних протоколи до неї:

1. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії від 25 травня 2000 року [19];
2. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 25 травня 2000 року [20];
3. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо процедури повідомлень від 19 грудня 2011 року [21].

Частина 3 статті 8 Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії від 25 травня 2000 року визначає, що держави-учасниці забезпечують, щоб у системі кримінального судочинства при поводженні з дітьми, які є жертвами злочинів, передбачених цим Протоколом, першочергова увага приділялась дотриманню найкращих інтересів дитини.

Також цей протокол зобов'язує держав-учасниць криміналізувати на національному рівні протиправні діяння щодо дітей, передбачити кримінальну відповідальність за їх вчинення та вживати на рівні держави відповідних заходів для захисту прав та інтересів дітей.

Зокрема, відповідно до частини 3 статті 8 Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії від 25 травня 2000 року держави-учасниці вживають відповідних заходів для захисту прав та інтересів дітей-жертв практики, забороненої цим Протоколом, на всіх етапах кримінального судочинства, зокрема шляхом: а) визнання уразливості дітей-жертв і адаптації процедур для визнання їхніх особливих потреб, у тому числі їх особливих потреб як свідків; б) інформування дітей-жертв про їхні права, роль та утримання, терміни і процес судочинства та про рішення щодо їхніх справ; в) забезпечення того, щоб думки, потреби і проблеми дітей-жертв подавались і розглядались у процесі судочинства відповідно до процесуальних норм національного законодавства у тих випадках, коли зачіпаються їхні особисті інтереси; г) надання дітям-жертвам послуг щодо надання відповідної підтримки на всіх етапах судочинства; д) захисту у відповідних випадках особистого життя й особи дітей-жертв та вжиття заходів, згідно з національним законодавством, із метою уникнення небажаного розповсюдження інформації, яка могла би призвести до встановлення особи дітей-жертв; е) забезпечення у відповідних випадках захисту дітей-жертв, а також їхніх сімей та свідків, які виступають від їхнього імені, від залякування та застосування заходів помсти; ж) недопущення надмірних затримок із винесенням рішень щодо справ та виконанням розпоряджень і постанов щодо надання компенсації дітям-жертвам [19, ст. 8].

Отже, цей Протокол із метою дотримання найкращих інтересів дитини зобов'язує держав-учасниць передбачити в національному законодавстві та реалізувати на практиці проведення

слідчих дій у межах кримінального провадження та здійснити судовий розгляд справ щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, адаптувавши усі процери під особливості дитини, забезпечити конфіденційність та швидкість проведення як слідчих дій, так і судового розгляду такої категорії справ. Реалізація проведення вказаних дій повинна забезпечувати дотримання найкращих інтересів дитини.

Проте, як свідчить практика, національні державні органи під час розгляду справ за участю дітей в межах кримінального аспекту часто вдаються до надмірного формалізму, дитяча спеціалізація як слідчих, так і судових органів здебільшого не передбачає спеціальної підготовки, органи кримінальної юстиції не адаптовані до роботи з дітьми, недостатньо психологів та соціальних педагогів, які підготовлені до роботи з дітьми у контакті із законом, що призводить до порушення найкращих інтересів дітей.

Положення Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 25 травня 2000 року є особливо актуальними для нашої держави під час війни з Російською Федерацією. Зокрема, цей протокол проголошує, що держави-учасниці, будучи впевнені, що факультативний протокол до Конвенції, який підвищує вік можливого призову осіб до збройних сил і їхньої участі у військових діях, ефективно сприятиме здійсненню принципу, згідно з яким у всіх діях щодо дітей першочергова увага повинна приділятися найкращому забезпеченню інтересів дитини [20].

Стаття 3 цього ж факультативного протоколу передбачає, що держави-учасниці підвищують мінімальний вік добровільного призову осіб до їхніх національних збройних сил порівняно з віком, визначеним у пункті 3 статті 38 Конвенції про права дитини, враховуючи принципи, які містяться в цій статті, і визнаючи, що відповідно до Конвенції особи, які не досягли 18 років, мають право на особливий захист [20, ст. 3].

Вважаємо, що до такого особливого захисту належать не лише наявність національного законодавства, яке захищало би права та свободи неповнолітніх під час збройних конфліктів, а й практична реалізація забезпечення прав та свобод дітей під час воєнних дій.

Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо процедури повідомлень від 19 грудня 2011 року збільшив коло повноважень Комітету із прав дитини шляхом проведення процедур повідомлень і розслідувань.

Поряд із цим статтею 2 Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо процедури повідомлень від 19 грудня 2011 року передбачено, що під час виконання функцій, покладених на нього цим Протоколом, Комітет керується принципом найкращого забезпечення інтересів дитини. Він також враховує права й погляди дитини, приділяючи поглядам дитини належну увагу відповідно до віку та зрілості дитини [21, ст. 2].

Нашою державою під час ратифікації Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо процедури повідомлень заявлено про тимчасову об'єктивну неможливість виконання своїх зобов'язань за вказаним протоколом на тимчасово окупованій території України, а також в окремих районах Донецької та Луганської областей України.

Комітет із прав дитини виконує моніторингову функцію. Як зазначено статтею 43 Конвенції про права дитини, метою діяльності цього органу є розгляд прогресу, досягнутого державами-учасницями щодо виконання зобов'язань, взятих згідно з цим міжнародним договором. Комітет складається з 18 експертів, які виступають в особистій якості та обираються на чотирирічних строк із можливістю переобрання [17, ст. 43].

Поряд з цим стаття 44 Конвенції про права дитини передбачає, що держави-учасниці зобов'язані подавати Комітету через Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй доповіді про вжиті ними заходи щодо закріплення визнаних у Конвенції прав та прогрес, досягнутий у здійсненні цих прав: а) протягом двох років після набуття чинності цією Конвенцією для відповідної Держави-учасниці; б) надалі – кожні п'ять років. У доповідях, які подаються відповідно до цієї статті, зазначаються фактори і труднощі, якщо такі є, що впливають на ступінь виконання зобов'язань за цією Конвенцією. Доповіді містять також достатню інформацію, щоб забезпечити Комітету повне розуміння дії Конвенції у цій країні. Державі-учасниці, яка подала Комітету всебічну первинну інформацію, немає необхідності повторювати у наступних

доповідях, що подаються відповідно до пункту 1 підпункту b цієї статті, раніше викладену основну інформацію. Комітет може запитувати у Держави-учасниць додаткову інформацію, що стосується здійснення цієї Конвенції. Держави-учасниці забезпечують широку гласність своїм доповідям у власних країнах [17, ст. 44].

Комітет із прав дитини після розгляду доповідей може вносити рекомендації та пропозиції загального характеру, які направляються будь-якій зацікавленій державі-учасниці і повідомляються Генеральній Асамблеї ООН поряд із зауваженнями держав-учасниць, якщо такі є. Такі зауваження Комітету із прав дитини можуть бути використані у національних судах України через призму пункту 11 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19 грудня 2014 року №13 «Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя», яким передбачено, що у разі виникнення труднощів із застосуванням міжнародних договорів України суди при здійсненні правосуддя можуть використовувати акти та рішення міжнародних організацій, спеціалізованих органів, які мають повноваження щодо тлумачення відповідних міжнародних договорів або врегулювання спорів щодо тлумачення [22].

Конвенція про права дитини та факультативні протоколи до неї є міжнародними договорами у значенні п.п. «а» п.1 ст.2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів, відповідно до якого «договір» означає міжнародну угоду, укладену між державами в письмовій формі і регульовану міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох зв'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування [23, ст. 2].

Окрім Конвенції про права дитини та Факультативних протоколів до неї, забезпечення найкращих інтересів дитини знайшло своє відображення у Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод 1950 року [24], Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року [25]; Конвенції про захист дітей та співробітництво в галузі міжнародного усиновлення 1993 року [26]; Конвенції про юрисдикцію, застосовне право, визнання, виконання та співробітництво стосовно батьківської відповідальності та заходів захисту дітей 1996 року [27] й низці інших. При цьому жодний із вищезазначених міжнародних документів не містить визначення поняття та змісту принципу правового забезпечення найкращих інтересів дитини.

Статтею 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод 1950 року передбачено, що судові рішення проголошуються публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх [24].

Так, у Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року закріплено, що держави, що підписали цю Конвенцію, твердо переконані в тому, що інтереси дітей – це найважливіше в справі турботи про них [25].

Стаття 4 Конвенції про захист дітей та співробітництво в галузі міжнародного усиновлення 1993 року передбачає, що усиновлення в межах цієї Конвенції має місце тільки у випадку, якщо компетентні органи влади Держави походження визначили після належного розгляду можливостей улаштування дитини в Державі походження, що міждержавне усиновлення відповідає найкращим інтересам дитини [26, ст. 4].

Відповідно до Конвенції про юрисдикцію, застосовне право, визнання, виконання та співробітництво стосовно батьківської відповідальності та заходів захисту дітей 1996 року держави, що підписали цю Конвенцію, підтверджують, що найвищим інтересам дитини повинне надаватися першочергове значення. Так, статтею 28 вказаної Конвенції визначено, що заходи, ужиті в одній Договірній Державі та визнані такими, що підлягають виконанню або реєстрації з метою виконання в іншій Договірній Державі, виконуються в останній Державі так, якби вони були вжиті органами тієї Держави. Виконання відбувається згідно з правом держави, в якій було подано прохання, настільки, наскільки передбачено цим правом, беручи до уваги найвищі інтереси дитини [27, ст. 28].

Вважаємо, що принцип забезпечення найкращих інтересів дитини – це відображені у міжнародних договорах та закріплені в національному законодавстві основоположні засади та керівні ідеї, спрямовані на гармонійний розвиток, забезпечення її потреб та інтересів, як ширшого поняття, ніж права дитини, з урахуванням винятковості та особливості кожної дитини.

Тобто найкращі інтереси дитини є ширшим поняттям за права та свободи дитини, закріплені в праві. У зв'язку з цим пропонуємо внести зміни до Закону України «Про охорону дитинства» та ввести поняття «принципу правового забезпечення найкращих інтересів дитини», а саме доповнити статтю 1 Закону України «Про охорону дитинства» абзацом 22 такого змісту: «Принцип забезпечення найкращих інтересів дитини – це відображені у міжнародних договорах та закріплені в національному законодавстві основоположні засади та керівні ідеї, спрямовані на гармонійний розвиток, забезпечення її потреб та інтересів, як ширшого поняття, ніж права дитини, з урахуванням винятковості та особливості кожної дитини».

Для визначення аспектів, які можна буде враховувати при розгляді справи за участю дитини для врахування її найкращих інтересів, автор вважає за необхідне продовжити вивчення міжнародного та національного законодавства, а також проаналізувати практику Європейського суду з прав людини та національних судів.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що вперше принцип забезпечення найкращих інтересів дитини було проголошено Конвенцією про права дитини 1989 року. Проте вже більше двадцяти років в міжнародному і в національному законодавстві відсутнє визначення та поняття змісту принципу правового забезпечення найкращих інтересів дитини. Така прогалина в законодавстві призводить до правової невизначеності при розгляді справ за участю дітей державними та судовими органами.

Автором запропоновано закріпити на законодавчому рівні визначення принципу правового забезпечення найкращих інтересів дитини та аспекти, які можна буде враховувати під час розгляду справи за участю дитини для врахування її найкращих інтересів.

Використана література:

1. Б. Андрусишин, С. Шимон. Науково-практична підготовка правознавців у сфері прав дитини в НПУ імені М.П. Драгоманова. Юридичний журнал. 2013. № 2. с. 37–42.
2. Соціально-правовий захист дітей в Україні: монографія/за ред. Б.І. Андрусишина. – К. : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – 264с.
3. Н. Оніщенко, О. Львова, С. Сунегін. Права і свободи дитини: вступ до проблеми Лаврик Г.В. Людиномірність політики сприяння розвитку кооперації. Часопис Київського університету права. 2013. №2. с. 13–17.
4. Н. Опольська. Принципи правового захисту дитини. Держава і право. 2011. № 51. с. 40–45.
5. Н. Опольська. Права дитини в Україні: монографія, 2-ге видання, перероблене та доповнене. Вінниця: ВНАУ. 2019. с. 289.
6. Н. Опольська. Теоретико-правові засади забезпечення прав і свобод дитини: монографія. Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2011. с. 226.
7. Актуальні проблеми юридичної освіти та науки в Україні: монографія / за ред. Ю.С. Шемшученка. Київ. Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. 2016 р. с. 322–344.
8. М. Менджул Зміст принципу найкращих інтересів дитини та його практичне застосування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2019. Випуск 56. Том 1. с. 87–91.
9. Ж Петрович. Найкращі інтереси дитини: сутність і шляхи забезпечення. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. 2014. с. 70–74.
10. Я. Тубольцева. Забезпечення найкращих інтересів дитини при розгляді судом справ про усиновлення. Теорія і практика правознавства. 2018. 2 (14). с. 1–14.
11. Конвенція про мінімальний вік приймання дітей на роботу в промисловості № 5 від 29.10.1919 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_109#Text.
12. Женевська декларація прав дитини 1924 р. URL: <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm>.
13. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

14. Декларація прав дитини, прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text.
15. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
16. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.
17. Конвенція про права дитини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
18. Про ратифікацію Конвенції про права дитини: Постанова Верховної ради Української РСР від 27 лютого 1991 року № 789-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/789-12#Text>.
19. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії від 25 травня 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b09#Text
20. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 25 травня 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795#Text
21. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо процедури повідомлень від 19 грудня 2011 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_160#Text
22. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19 грудня 2014 року №13 «Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14#Text>
23. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text.
24. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
25. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25 жовтня 1980 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text.
26. Конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міжнародного усиновлення від 29 травня 1993 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_365#Text.
27. Конвенція про юрисдикцію, застосовне право, визнання, виконання та співробітництво стосовно батьківської відповідальності та заходів захисту дітей 19 жовтня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_002#Text.

References:

1. B. Andrusyshyn, S. Shymon (2013). Naukovo-praktychna pidhotovka pravoznavtsiv u sferi prav dytyny v NPU imeni M.P. Drahomanova. [Scientific and practical training of jurists in the field of children's rights at NPU named after MP Драгоманова]. Yurydychnyy zhurnal – Legal journal, 2, 37–42 [in Ukrainian].
2. B. Andrusyshyn. Sotsial'no-pravovyy zakhyst ditey v Ukrayini [Social and legal protection of children in Ukraine]. Vydavnytstvo NPU imeni M. P. Drahomanova –
1. MP Drahomanov National Pedagogical University Publishing House, 2017, 264.
3. N. Onishchenko, O. L'vova, S. Sunyehin (2013). Prava i svobody dytyny: vctup do problemy Lavryk HV Lyudynomirnist' polityky spryuannta rozvytku kooperatsiyi. [Rights and freedoms of the child: an introduction to the problem Lavrik GV Humanity of the policy of promoting the development of cooperation]. Chasopys Kyivskoho universytetu prava – Journal of Kyiv University of Law, 2, 13–17 [in Ukrainian].
4. N. Opol's'ka. (2011). Pryntsyry pravovoho zakhystu dytyny. [Principles of legal protection of the child]. Derzhava i pravo – State and law, 51, 40–45 [in Ukrainian].
5. N. Opol's'ka. Prava dytyny v Ukrayini: monohrafiya, 2-he vydannya, pereroblene ta dopovnene. [Children's rights in Ukraine: monograph, 2nd edition, revised and supplemented]. Vinnyts'kyi natsional'nyy ahrarnyy universytet – Vinnytsia National Agrarian University, 2019, 289.
6. N. Opol's'ka. Teoretyko-pravovi zasady zabezpechennya prav i svobod dytyny: monohrafiya. [Theoretical and legal principles of ensuring the rights and freedoms of the child: a monograph]. PP «Edel'veys i K» – PE "Edelweiss and K", 2011, 226.
7. YU. Shemshuchenko. Aktual'ni problemy yurydychnoyi osvity ta nauky v Ukrayini: monohrafiya. [Current problems of legal education and science in Ukraine: a monograph]. Vydavnytstvo NPU imeni M. P. Drahomanova – MP Drahomanov National Pedagogical University Publishing House, 2016 p, 322–344.

8. M. Mendzhul. (2019). Zmist pryntsypu naykrashchykh interesiv dytyny ta yoho praktychne zastosuvannya. [The content of the principle of the best interests of the child and its practical application]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya Pravo. - Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Law Series*, 56, 87–91 [in Ukrainian].
9. ZH Petrochko. (2014) Naykrashchi interesy dytyny: sutnist' i shlyakhy zabezpechennya. [The best interests of the child: the essence and ways to ensure]. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholya – Scientific notes of NDU named after M. Gogol*, 70–74 [in Ukrainian].
10. YA. Tubol'tseva. Zabezpechennya naykrashchykh interesiv dytyny pry roz·hlyadi sudom sprav pro usynovlennya. [Ensuring the best interests of the child when the court considers adoption cases]. *Teoriya i praktyka pravoznavstva – Theory and practice of jurisprudence*, 2 (14), 1–14 [in Ukrainian].
11. Konventsyya pro minimal'nyy vik pryymannya ditey na robotu v promyslovosti № 5 vid 29.10.1919 roku. [Convention concerning the Minimum Age for Admission of Children to Work in Industry № 5 of 29.10.1919]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_109#Text. [in Ukrainian].
12. Zhenevs'ka deklaratsiya prav dytyny 1924 r. [Geneva Declaration of the Rights of the Child 1924]. Retrieved from: <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm>. [in Ukrainian].
13. Zahal'na deklaratsiya prav lyudyny, pryynyata i proholoshena rezolyutsiyeyu 217 A (III) Heneral'noyi Asambleyi OON vid 10 hrudnya 1948 roku. [Universal Declaration of Human Rights, adopted and promulgated by UN General Assembly Resolution 217 A (III) of 10 December 1948]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text. [in Ukrainian].
14. Deklaratsiya prav dytyny, pryynyata rezolyutsiyeyu 1386 (KHIV) Heneral'noyi Asambleyi OON vid 20 lystopada 1959 roku. [Declaration of the Rights of the Child, adopted by UN General Assembly Resolution 1386 (XIV) of 20 November 1959]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text. [in Ukrainian].
15. Mizhnarodnyy pakt pro hromadyans'ki i politychni prava vid 16.12.1966 roku [International Covenant on Civil and Political Rights of December 16, 1966]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text. [in Ukrainian].
16. Mizhnarodnyy pakt pro ekonomichni, sotsial'ni i kul'turni prava vid 16.12.1966 roku. [International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights of December 16, 1966]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text. [in Ukrainian].
17. Konventsyya pro prava dytyny, pryynyata Heneral'noyu Asambleyeyu OON 20 lystopada 1989 roku. [Convention on the Rights of the Child, adopted by the UN General Assembly on November 20, 1989]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text. [in Ukrainian].
18. Pro ratyfikatsiyu Konventsyyi pro prava dytyny [On ratification of the Convention on the Rights of the Child] Resolution of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR (1991, february 27) № 789-XII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/789-12#Text>. [in Ukrainian].
19. Fakul'tatyvnyy protokol do Konventsyyi pro prava dytyny shchodo torhivli dit'my, dytyachoyi prostytutsiyi i dytyachoyi pornohrafiyi vid 25 travnya 2000 roku. [Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography of 25 May 2000]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b09#Text. [in Ukrainian].
20. Fakul'tatyvnyy protokol do Konventsyyi pro prava dytyny shchodo uchasti ditey u zbroynnykh konfliktakh vid 25 travnya 2000 roku. [Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Involvement of Children in Armed Conflict of 25 May 2000]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795#Text. [in Ukrainian].
21. Fakul'tatyvnyy protokol do Konventsyyi pro prava dytyny shchodo protsedury povidomlen' vid 19 hrudnya 2011 roku [Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the notification procedure of 19 December 2011]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_160#Text. [in Ukrainian].
22. Postanova Plenumu Vysshchoho spetsializovanoho sudu Ukrayiny z roz·hlyadu tsyvil'nykh i kryminal'nykh sprav vid 19 hrudnya 2014 roku №13 «Pro zastosuvannya sudamy mizhnarodnykh dohovoriv Ukrayiny pry zdiysnenni pravosuddya». [Resolution of the Plenum of the Supreme Specialized Court of Ukraine for Civil and Criminal Cases of December 19, 2014 №13 "On the application by courts of international treaties of Ukraine in the administration of justice."] Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14#Text>. [in Ukrainian].
23. Videns'ka konventsyya pro pravo mizhnarodnykh dohovoriv vid 23.05.1969 roku. [Vienna Convention on the Law of Treaties of 23 May 1969]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text. [in Ukrainian].

24. Konventsija pro zakhyst prav lyudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 04.11.1950 roku. [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms November 4, 1950]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text. [in Ukrainian].
25. Konventsija pro tsyvil'no-pravovi aspekty mizhnarodnoho vykradennya ditey vid 25 zhovtnya 1980 roku. [Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction, October 25, 1980]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9_95_188#Text. [in Ukrainian].
26. Konventsija pro zakhyst ditey ta spivrobitnytstvo v haluzi mizhnarodnoho usynovlennya vid 29 travnya 1993 roku. [Convention on the Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption, May 29, 1993]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_365#Text. [in Ukrainian].
27. Konventsija pro yurysdyktsiyu, zastosovne pravo, vyznannya, vykonannya ta spivrobitnytstvo stosovno bat'kivs'koyi vidpovidal'nosti ta zakhodiv zakhystu ditey 19 zhovtnya 1996 roku [Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Cooperation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children 19 October 1996]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_002#Text. [in Ukrainian].

Tomliak T. S. Genesis of the principle of ensuring the best interests of the child in international law

The article is devoted to the genesis of the principle of ensuring the best interests of the child as the main legal category used in the field of children's rights. The norms of international law in the field of protection of the best interests of the child are analyzed. In particular, the provisions of the Convention on the Rights of the Child and its Optional Protocols, the 1980 Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction, the 1993 Convention on the Protection of Children and Cooperation in Respect of International Adoption; Conventions on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Cooperation in Respect of Parental Responsibility and Child Protection Measures of 1996 and a number of others. The tendencies of formation of the principle of ensuring the best interests of the child are singled out.

It has been proven that the definition of the principle of the best interests of the child was first used in the 1989 Convention on the Rights of the Child, but for more than twenty years there has been no definition of the principle of the best interests of the child in international and national law. It is concluded that such a gap in the legislation leads to legal uncertainty in the consideration of cases involving children by state and judicial bodies.

It is determined that the concept of "best interests of the child" is broader than the concept of "rights and freedoms of the child". It is proposed to amend the Law of Ukraine "On Child Protection" and introduce the concept of "the principle of legal protection of the best interests of the child", namely to supplement Article 1 of the Law of Ukraine "On Child Protection" paragraph 22 as follows: "The principle of ensuring the best interests of the child – is reflected in international treaties and enshrined in national law fundamental principles and guidelines aimed at the harmonious development of the child, ensuring its needs and interests as a broader concept than the rights and freedoms of the child, taking into account exclusivity and features every child. "

Key words: child, rights, genesis, principle, best interests, family relations, parents.